

Posudek oponenta diplomové práce:

Martin Zach, *Současné podoby vědeckého realismu*, UK FHS: Praha 2016

Titul, který v sobě nenesou otázku, echo jistě dílčího, skromného a na detaily orientovaného výzkumu, a je tedy ve shodě s žánrem diplomové práce, takový titul oponenta zneklidní a vyvolá obavy o to, jaké povahy vlastně bude diplomantovo počínání. Titul diplomové práce Martina Zacha jistě spadá do kategorie vyvolávající pochybnosti oponenta. Neformuluje explicitně žádnou otázku a nemá ani žádný podtitul. Oponent tedy rychle hledá klid duše v četbě abstraktu. Zde autor tvrdí: „Tématem diplomové práce je vědecký realismus v rámci naturalizované filosofie vědy. Cílem je tuto pozici vysvětlit a ukázat, že bez přijetí realismu nedává vědecká praxe žádný smysl.“ Obava oponenta se proměňuje v úlek. Bude snad povaha práce apologetická, bude to cesta k záchraně smyslu „vědecké praxe“? V abstraktu autor uzavírá: „Ačkoli je výsledným obrazem práce jednoznačně realistická pozice, snaží se tato pozice věrně zachytit mnohé nuance vědecké praxe, což staví některé tradiční představy do nového světla.“ Zachráníme tedy nejen smysl „vědecké praxe“, ale dostaneme příležitost zrevidovat „některé tradiční představy“. A to zřejmě díky tomu, že „většina práce vychází z tradice takzvané naturalizované filosofie, což znamená, že důraz je kladen na konkrétní poznatky empirických věd, přičemž tyto poznatky poskytují půdu pro jistá zobecnění či pro řešení nejen tradičních, ale i nových filosofických otázek.“ (s. 5 – 6) Nabídne nám tedy autor „léčbu“ „naturalizovanou filosofií“, která nám umožní vyřešit mnohé otázky oné staré, ještě ne-naturalizované filosofie, a zároveň generovat otázky nové? Jak bude v této očistné léčbě a misi zachraňující smysl vědecké praxe postupovat? Zdá se, že půjde cestou zmiňované „naturalizované filosofie“, tedy užije „způsob vypracování, jež se opírá o rozsáhlé spektrum empirických poznatků, které jsou vždy pro zrovna řešenou problematiku relevantní“. (s. 6)

Výše uvedená „metodologická tvrzení“ autor prostě konstatuje jako něco samozřejmého, nijak neobjasňuje, co myslí „praxí empirických věd“, natož pak co míní „empirickou vědou“, nijak se nezamýšlí nad tím, co to je „poznatek“ empirické vědy a jak něco takového vůbec může vstoupit do dialogu s „tradičními představami“ filosofie. To je zřejmě ten typ otázek, který je pro „praxi“ empirické vědy naprosto zbytečný, co s nimi, když je nelze „smysluplně“ položit tak, abychom si z pestré palety poznatků „empirické vědy“ mohli nalézt právě ty relevantní. Mnohem větší relevanci pro autora má zřejmě fakt, že „Ve známém průzkumu Davida Bourgeta a Davida Chalmerse (2014), který se zaměřil na názory profesionálních filosofů, se na pozici vědeckého realismu shodlo 75,1% respondentů. V této studii se přitom objevilo 30 filosofických témat a vědecký realismus se co do procentuálního konsensu umístil na druhém místě za neskeptickým realismem ohledně externího světa (81,6%).“ (s. 5) V samotném závěru práce pak svoji (nereflektovanou) metodologickou pozici potvrzuje, a to v kontextu otevřeně apologetickou orientací dila: „Svou diplomovou práci jsem začal citátem Jarretta Leplina, že spousta vědecké práce nedává smysl, pokud se neumožní zastávat realistický postoj. Hlavním cílem této práce bylo Leplinovo tvrzení doložit. V průběhu celé práce jsem využíval naturalizovaného přístupu, který spočívá ve využívání výsledků empirických věd k řešení filosofické problematiky.“ (s. 97)

Nikdo autora nenutil k zaujetí takto radikálních metodologických pozic, zejména v souvislosti se žánrem diplomové práce v oboru filosofie, pokud by neměl jistotu, že autor je schopen takové pozice reflektovat a uvědomit si nároky, které na něj kladou. V závěru práce autor tvrdí: „V první kapitole jsem argumentoval pro pozici metafyzického realismu na základě toho, že metafyzický realismus je explanační hypotézou – vysvětluje stabilitu našich idejí a vývoj vědy. Dále jsem kritizoval tradiční korespondenční teorii, která je zcela neadekvátní.“ (s. 97) Nezmiňuje se však o tom, že svoji apologetiku „metafyzického realismu“ zahajuje kapitolou, která se definitivně vyrovnává s filosofickým idealismem a posílá jej definitivně na smetiště dějin. Pod úderným titulem 'Bída idealismu' věc vyřešil ve dvou odstavcích s jednou vloženou citací.

V prvním odstavci vykládá zrod idealismu, a jako „obviněný“ vystupuje John Locke. Argumentuje se o primárních a sekundárních kvalitách zcela ahistoricky s užitím rétoriky teorie reprezentace. Autor odkazuje na Rogersův výklad v Blackwellově *A Companion to the Philosophy of Science* a neprezentuje žádnou vlastní zkušenost s Lockovým textem. Následuje pět krátkých vět, kde je Berkeley představen jako ten, kdo vlastně „domyslel“ Locka a tedy se nemohl se vyhnout „idealismu“: „Berkeley si uvědomil, že pokud by reprezentace měly být kauzální odpovědí mozku na externí stimuly, pak primární a sekundární kvality od sebe nelze nějak rozumně odlišit. Jaký svět je, je nepoznatelné. Externí svět je v posledku jen jedna z mých idejí. Ideje jsou to jediné, k čemu máme přístup. Zrodil se idealismus.“(s. 7 – 8) Berkeley samozřejmě o žádných reprezentacích jako kauzálních odpovědích mozku na externí stimuly neuvažuje. Opět ahistorický přístup a žádná vlastní zkušenost s primárním textem.

Druhý odstavec je vhodné citovat celý: „Idealismus se zdá být racionálním důsledkem předešlých úvah. Přesto idealismus trpí vlastními problémy, které z něj nedělají nic víc než jen zajímavou akademickou hříčku. Idealismus totiž nedokáže vysvětlit koherenci a stabilitu našich idejí. Nechám-li v místnosti židli a po nějaké době se vrátím, židle je přesně taková a na tomtéž místě, jako když jsem odcházel. Věci vyhozené do vzduchu se pravidelně vrací zpět. Berkeleyho „řešením“ je Bůh; Bůh udržuje ideje ve své mysli přesně tak, jak se nám jeví. Idealismus navíc ale nedokáže vysvětlit úspěch a progres vědy; například odmítnutí „špatného“ vzduchu jako příčiny malárie či vznik evoluční teorie. Idealismus zkrátka nevysvětluje vůbec nic: „Jako u každé hypotézy... i hodnotu idealismu musíme měřit co do jeho explanačních a prediktivních výsledků. Ve světle těchto kritérií je na tom idealismus bídně. Ani ve vědě ani v běžném životě se nepodílí na žádné explanační či prediktivní činnosti. Jak více či méně přiznal již Berkeley, i když člověk věří, že idealismus je pravdivý, přesto nemá jinou možnost než jednat, jako by byl nepravdivý“ (Churchlandová a Churchland 2002, s. 905). Postulováním existence vnějšího světa naopak vysvětlíme nejen stabilitu našich idejí, ale i úspěch vědy. Metafyzický realismus je proto na rozdíl od idealismu úspěšnou explanační hypotézou.“ (s. 8)

Čeho jsme svědky? Filosofické pozice Locka a Berkeleyho se vyhlásí za „hypotézu“ a hodnotíme je podle „explanačních a prediktivních výsledků“. V tomto světle dopadají „bídně“. Bídná je však zcela ahistorická a zřejmě dialog nepřipouštějící snaha „naturalizovaných filosofů“ principiálně nenaturalizovatelné texty naturalizovat. Bídně by měl být hodnocen i autor diplomové práce, který to prostě nevidí nebo ani nechce vidět. To ani nehovoříme o tom, že samotné vymezení idealismu je již samo o sobě předznamenáno doktrínou

naturalizace a nedotýká se (ani nemůže) vrcholných zjevů toho, co je běžně chápáno jako filosofický idealismus např. u Fichta či Hegela.

V závěru práce autor tvrdí: „Cílem práce tedy bylo představit pozici vědeckého realismu a její jednotlivé teze bránit. Obrana realistických tezí pod vlivem antirealistické kritiky v práci vedla k prohlubování teorie vědy, jež musela čerpat jak ze samotné vědy, tak i z historie vědy. Věřím, že zmíněné předsevzaté cíle se mi podařilo naplnit a že jsem čtenáři nabídl zajímavý a do jisté míry originální pohled na problematiku vědeckého realismu.“ (s. 99) Přijmeme-li pozici „naturalizované filosofie“ a budeme-li sledovat autorovy výkazy, pak jistě v předložené práci najdeme argumenty, které svědčí o jeho kompetenci, méně pak o smyslu pro detail. Otázkou zůstává, jak se pracuje s „historií vědy“.

Předloženou práci doporučuji k obhajobě s hodnocením „dobře“.

V Praze, 21. 9. 2016

PhDr. Tomáš Kunca, Ph.D.